

годаря преувеличенной реакции масс-медиа на девиантное поведение или нестандартные явления, которые нарушают моральные и разрушают общечеловеческие ценности.

Ключевые слова: масс-медиа, массовая коммуникация, воздействие, моральная паника, информация.

Moral panic mechanism during social and political crisis (for example - Crimea's annexation)

Bytiuk Inna, PhD student,

Institute of Journalism of Taras Shevchenko National University of Kyiv, 36/1, Melnykova street, Kyiv, 04119, Ukraine, e-mail: inna.bytiuk.cei@gmail.com

We consider the manipulative influence of mass communication on the society especially in the formation of moral panic during social and political crisis – Crimea's annexation (March–October 2014). An attempt was made to determine the mechanism of implementation of this phenomenon during this period on the example of the news crimea's portal «Tavrika». The study proved that moral panic was achieved by an exaggerated response of mass media on deviant behavior or unusual phenomena that violate moral and destroy human values.

Key words: mass-media, mass communication, influence, moral panic, information.

1. Cohen S. Folk Devils and Moral Panics: The Creation of the Mods and Rockers / S. Cohen. – London ; New York : Routledge, 1972. – 201 p.
2. Goode E. Moral panic: The social Construction of Deviance / E. Goode, N. Ben-Yehuda. – Oxford., Blackwell. – 1994. – 302 p.
3. Meylahs P. A. Chetvertaya mirovaya vojna ili ocherednaya moralnaya panika [Elektronniy resurs] : Russkiy narodnyy server protiv narkotikov. / P. A. Meylahs. – Rezhim dostupu : <http://www.narcom.ru/ideas/common/36.html>].
4. Burego O. Moralna panika v konteksti konstruyuvannya sotsialnoyi realnosti [Elektronniy resurs] / O. Burego. – Rezhim dostupu : http://otherreferats.allbest.ru/psychology/00080106_0.html.
5. Slovar po etike / [pod red. A. A. Guseynova, I. S. Kona]. – M. : Politizdat, 1989. – 447 p.
6. Hall S. Policing the Crisis: Mugging, the State, and Law and Order / S. Hall, C. Critcher, T. Jefferson, J. Clarke, B. Roberts. – London, Basingstoke : Macmillan, 1978. – 476 p.
7. Kara-Murza S. G. Manipulyatsiya soznaniem / S. G. Kara-Murza. – M. : Eksmo, 2007. – 864 p.
8. Molyarko V. A. Osobennosti proyavleniya paniki v usloviyah ekologicheskogo bedstvviya // Psihologicheskii zhurnal. – 1992. – T. 13. – № 12. – P. 66–73.
9. Blumer G. Kollektivnoe povedenie : per. s angl. // Amerikanskaya sotsiologicheskaya mysl. – M., 1994. – 278 p.

УДК 007 : 304 : 070.13(430)(09)

АЛЬТЕРНАТИВНА ПРЕСА НІМЕЧЧИНИ: ВИТОКИ ТА ФАКТОРИ

БОНДАРЕНКО Юлія,

аспірант,

Сумський державний університет, вул. Римського-Корсакова, 2, Суми, 40007, Україна, e-mail: pretty82@yahoo.com

Розглядаються історичні події, які призвели до загострення політичного клімату в Німеччині, що сприяло виникненню якісно нового сегмента сучасних ЗМІ – альтернативної преси. Наголошується на тому, що поява вищезазначеного різновиду мас-медіа у Німеччині пов'язана з активізацією студентських рухів. Саме вони пропагували повну свободу думок та звільнення від соціальних обмежень, шукали альтернативу тодішній медіа-системі. З'ясовано, що альтер-
© Бондаренко Ю., 2015

нативна преса поступово, зі зміною редакційної політики, перетворилась з радикальної – видань протесту «лівих» – на традиційну щоденну, яка є популярною до сьогодні.

Ключові слова: *альтернативна преса, контргромадськість, редакційна політика, студентський рух.*

Актуальність дослідження. Кожна країна має оригінальну національну медіа-систему, зумовлену суспільно-політичним устроєм, особливостями культурно-історичного розвитку та ментальністю. У рамках цієї системи формуються й типологічні моделі мас-медіа. Так, наприклад, унікальність національної медіа-системи, зокрема типологічної, Німеччини полягає у функціонуванні такого особливого сегмента засобів масової інформації, як альтернативна преса.

Згідно з нашим аналізом, в українському журналістикознавстві вищезазначена проблема залишається малодослідженою. Відтак є потреба проаналізувати альтернативну пресу Німеччини, що дозволить в подальшому екстраполювати результати на український мас-медійний ринок.

Наукова новизна проблеми. Розгляд особливостей витоків та факторів розвитку альтернативної преси Німеччини в українському журналістикознавстві є новим. Це питання ще не розглядалось у теорії соціально-комунікаційних досліджень.

Ступінь розробки теми. Альтернативні медіа перебувають в колі актуальних наукових проблем сучасної науки про соціальні комунікації. Видання такого типу розглядаються як у структурі різних мас-медійних систем, так і осібно. Окремих аспектів еволюції альтернативної преси торкалися такі вчені, як Курт Вайхлер, Вольфганг Флігер, Рольф Вігерсхауз, Франц Нойман, Теодор Еберт, Лотар Баєра, Уве Бекес, Екхард Йессе та ін.

Мета статті – з'ясувати витoki та загальні фактори становлення альтернативної преси в Німеччині.

Завдання дослідження – висвітлити історичні події, що призвели до виникнення нового сегменту преси та проаналізувати особливості соціально-економічного підґрунтя її функціонування.

Об'єкт дослідження – альтернативна преса як сегмент мас-медійної системи Німеччини. **Предмет** – умови, які сприяли формуванню альтернативної преси Німеччини як особливого сегмента медіа.

Методи дослідження:

- порівняльно-історичний метод дозволив простежити трансформації комунікаційних процесів від студентських повстань 60-70-х років до сьогодення та набуття альтернативною пресою інструментального характеру;

- поєднання ретроспективного, ситуативного та перспективного підходів дало змогу з'ясувати історично та національно зумовлені тенденції розвитку альтернативної преси Німеччини;

- описовий метод у поєднанні з аналітичним дозволив сформулювати необхідність створення нового типу видань – альтернативної преси.

Результати й обговорення. У німецькій медіа-системі за альтернативною пресою закріпилось таке визначення: «Це газети і журнали демократично структурованих редакційних колективів на самоврядних підприємствах, які працюють за принципом відшкодування витрат і відмови від реклами. Вони переслідують мету створення *Gegenöffentlichkeit* (контргромадськості), функціонують на протигагу традиційній пресі» [1, с. 151–153].

Альтернативні ЗМІ з'являються в Західній Німеччині в ХХ столітті, їх поява спричинена активними суспільно-політичними та економічними процесами. У 50-х – на початку 60-х роках система соціальної ринкової економіки після Другої світової війни сприяє поверненню усіх верств населення до нормального рівня життя. Слід наголосити й на тому, що політичне задоволення в суспільстві було високим. Проте період розвою тривав недовго, певні негативні політичні процеси зумовили

сповільнення економіки. Навіть відставка в 1963 році першого канцлера Західної Німеччини К. Аденауера та прихід на посаду федерального канцлера Л. Ерхарда не принесли результатів, економічний занепад продовжувався.

Важливу роль у політичному житті Німеччини того часу відіграла Соціалістична німецька студентська асоціація. У 1959 році вона відмежувалася від Соціал-демократичної партії, а точніше – виходить з партії через ліворадикальний настрій. Вищезазначене об'єднання розробляє нові підходи до традиційних марксистських ідей та критикує соціальну капіталістичну економічну систему. Студенти пропагують ідеї класиків соціалізму, зокрема К. Маркса, та критичну теорію франкфуртської школи, представниками якої були М. Горкгаймер і Т. Адорно [2, с. 55].

Студентський рух у Німеччині радикалізувався після вбивства студента Б. Онезорга. Це сталося 2 червня 1967 року під час демонстрації, на якій молодь висловила невдоволення щодо візиту іранського шаха [4, с. 682]. Смерть мирного студента, який був застрелений поліцейським у цивільному, спричинила величезну хвилю протестів та зіткнень із поліцією.

Результатом цієї боротьби стала поява нових законів великої коаліції Соціал-демократичної партії і Християнсько-демократичного союзу [5, с. 97]. Закони, що були ухвалені у травні 1968 року, передбачали, зокрема, обмеження таємних поштових та телефонних переговорів, застосування збройних сил для подолання внутрішніх заколотів та контролю над суспільством, надавали можливість федеральному уряду взяти на себе владу у випадку оборони. «Ліви» бачили в нових законах загрозу для демократії. Відтак до і після ухвалення законів виникають серйозні студентські демонстрації і марші протесту [5, с. 97].

Однією з важливих вимог студентського руху була реформа німецької вищої школи. За двадцять попередніх років влада усю увагу зосередила на розвитку економіки й не приділяла належної уваги університетам. Вищі навчальні заклади занепадали й перебували в напівзруйнованому стані, а навчальні аудиторії були переповнені. Влада на цю вимогу відреагувала половинчатими реформами. Наприклад, обмежила прийом студентів та зменшила навчальний час (Numerus Clausus), що фактично не поліпшило ситуацію. Студенти такі реформи називали провокацією [4, с. 683]. Відтак в університетських містечках розпочалися нові протести, що спричинило інтенсивні хвилі студентського руху у світі. Навіть в американських університетах, наприклад, Університеті Берклі, студенти виступили проти політики уряду (протест був спрямований, передусім, проти війни у В'єтнамі).

У Німеччині наростала ненависть до американського імперіалізму й солідарність з визвольними рухами в країнах «третього світу» [5, с. 122].

Усі ці фактори розпалювали революційні настрої в країні, особливо серед студентства. Очолювала рух Соціалістична німецька студентська асоціація. Рух протесту досяг свого апогею 11 квітня 1968 року, а саме після замаху на лідера Р. Дучке. У цей час виникає нове протистояння поліції та демонстрантів.

Протести, за словами В. Флігера, були спрямовані, передусім, проти діяльності медіаконцерну «Axel Springer AG» («Аксель Шпрингер СЕ»), що був монополістом на видавничому ринку. У своїх газетах «Die Welt» («Вельт»), «Bild» («Більд») вищезазначена компанія підбурювала суспільство гаслами типу: «Зупинити терор «лівих» у світі!», – тим самим непрямо натякаючи на причетність до замаху на Р. Дучке [2, с. 74]. Перед будівлями видавництва медіаконцерну в Берліні та Гамбурзі майже щодня проходили демонстрації. Боротьба з «Axel Springer AG» («Аксель Шпрингер СЕ») стала центром студентського протесту.

Отже, як бачимо, невдоволення діяльністю мас-медіа, зокрема у висвітленні політичної тематики, виникає в Німеччині наприкінці 60-х років ХХ століття.

На початку 70-х років ХХ століття політична еліта почала впроваджувати реформи й була готова йти на компроміс із громадськістю. Розпад позапарламентської опо-

зиції відбувається швидко, протягом кількох місяців, а в 1970 році формально розпадається і Соціалістична німецька студентська асоціація. Частина колишніх членів руху або повністю відійшла від політики, або вступила в різні політичні партії.

Серед другої групи був один із засновників німецької ліворадикальної терористичної організації «Фракція Червоної Армії» А. Баадер. Він намагався продовжити боротьбу з політичним урядом. У квітні 1968 року А. Баадер разом з трьома радикалами заклали бомбу в універмазі Франкфурта. Цю подію називають «спалахом» тероризму «лівих» в Західній Німеччині [6, с. 225]. А. Баадер був засуджений до трьох років позбавлення волі. У 1970 році, за три місяці до можливого звільнення, він втік із в'язниці. Під час втечі один охоронець загинув. І знову у Німеччині поновилися суспільні рухи.

1977 рік вважається в ФРН роком тероризму. Атаки «Фракції Червоної Армії» сягають свого рекордного рівня, страх у суспільстві перед тероризмом зростає. Федеральний уряд ухвалює жорсткі антитерористичні закони, наприклад, заборону адвокатів для ув'язнених (оскільки, як вважають «ліві», адвокати є недемократичними й антиліберальними). У так звану «Німецьку осінь» 1977 року терористичні дії сягають свого піку. Так, наприклад, 5 вересня терористи викрадають президента Конфедерації асоціацій німецьких роботодавців Г. Шлейєра. Вони вимагають звільнення затриманих одинадцяти терористів «Фракції Червоної Армії» і 15 млн. доларів. Уряд не погоджується на передачу грошей. 13 жовтня терористи викрадають пасажирський літак «Lufthansa» («Люфтваганс») з 86 людьми на борту. Викрадачі знову вимагають обміняти заручників на затриманих поплічників. Троє заручників помирають. Днем пізніше був убитий Г. Шлейєр. Як зазначають дослідники У. Бакес та Е. Йессе, «Фракції Червоної Армії» вдалося привернути увагу громадськості, але найголовнішою мети – здійснити державний переворот – вони не досягли. Активісти вищезазначеного об'єднання після провалу покінчили життя самогубством, у тому числі А. Баадер, Г. Енсслін і Я. К. Распе [6, с. 234].

Терористична діяльність «Фракції Червоної Армії» вплинула на негативне ставлення до «лівих». У державі оголосили пошук терористів «Фракції Червоної Армії», наклали заборону на новини про них та контакти з ними. Не останню роль у формуванні негативного ставлення до «лівих» відігравали ЗМІ. Мас-медіа інформували лише про те, що дозволяв штаб в Бонні.

Політична ізоляція лівих радикалів і лівих лібералів сприяла їхньому об'єднанню в 1977 році. Вони потребували лівого рупора ідей, ліву щоденну газету, де б мали змогу висловлювати політичні погляди [7, с. 6]. Відтак «ліві» почали обговорювати проект створення щоденної газети «Die Tageszeitung (TAZ)» – першого альтернативного друкованого видання [8, с. 3].

Отже, вищезазначені події спонукали «лівих» до пошуків альтернативних мас-медіа, які б культивували повну свободу думок та звільнення від соціальних обмежень. Центральним питанням стала розробка стратегії впливу на свідомість громадян. Розпочинається дискусія щодо шляхів та механізмів поширення своїх ідей в суспільстві, визначається роль медіа в цьому процесі [3, с. 534].

В основі студентського руху лежала соціалістична ідеологія, описана К. Марксом. Соціальні рухи серед марксистів є невід'ємною частиною розвитку, кінцева мета якого – побудова соціалістичного суспільства. В. Флігер визначає суспільні рухи як об'єднання різних протестів, спрямованих проти буржуазної культури [2, с. 57]. До громадських рухів дослідник відніс й альтернативні рухи, громадські ініціативи, рухи за екологію та антиядерні рухи, жіночі та молодіжні рухи, рухи сільських комун тощо [2, с. 57].

Імідж будь-яких рухів, їхніх лідерів формують засоби масової інформації. Представники таких організацій змушені звертатись до ЗМІ, щоб якомога швидше поширити свої ідеї серед суспільства. Усе це стало благодатним ґрунтом для створення

альтернативної преси. Важливим етапом в історії становлення альтернативної преси в Німеччині стало президентство Г. Хайнемана, який захопився ідеями Соціалістичної німецької студентської асоціації.

У надрах студентських протестів зароджується так звана політично-анархічна преса – *Gegenpresse* (контр-преса). З 1973 по 1975 роки зростає роль нових соціальних рухів, а разом з тим набирає обертів і якісно новий тип медіа – альтернативна преса. Вона відрізняється від традиційної за змістом і формою, співробітники альтернативної преси бачать свою роль не лише в інформуванні, а й в формуванні громадської думки, об'єднанні політичних діячів з метою впливу на ідеологічне суспільство [2, с. 80].

Важливою ознакою нового типу преси, на яку звертає увагу В. Флігер, стала так звана «спантелічена журналістика»: читач або будь-який інший громадянин мав можливість оприлюднити свої думки у формі газетних публікацій [2, с. 83–84]. З одного боку, цим досягалася об'єктивність та повнота матеріалів, а з іншого – нівелювалася класична модель комунікатор – реципієнт. Відповідно до редакційної політики вищезазначеного типу видань, кожен громадянин має право на свободу вираження своїх думок. У цьому полягала ще одна відмінність між альтернативними і традиційними ЗМІ.

Таким чином, студентський рух фактично зазнав поразки, проте суттєво вплинув на формування інформаційного простору країни. Він залишив яскравий слід у суспільно-політичному житті і зумовив серйозні зміни в культурному середовищі, що дало початок новій *Gegenkultur* (контр-культурі). Ідеї студентського повстання продовжилися в нових суспільних рухах, а їх контекст, у свою чергу, зумовив появу альтернативної преси, яка презентувала нову модель комунікації, покликану широко й об'єктивно висвітлювати події, що приховували традиційні ЗМІ. Фактично між альтернативною і традиційною пресою велика прірва. Вона особливо помітна в редакційній політиці. Кожен із співробітників альтернативного видання повинен виконувати різні завдання, незважаючи на посаду. З економічної точки зору між традиційною та альтернативною пресою існувала ще одна важлива відмінність: альтернативна преса зберігала повну незалежність, і з цієї причини до її контенту не входила реклама. У 1977 році в Німеччині вже видавалося більше ніж 100 альтернативних газет.

1. *Weichler, Kurt*. Die anderen Medien : Theorie und Praxis alternativer Kommunikation. – Berlin, 1987. – S. 601.
2. *Flieger, Wolfgang*. Die TAZ. Vom Alternativblatt zur linken Tageszeitung. – München, 1992. – S. 338.
3. *Neumann, Franz (Hrsg.)*. Handbuch politischer Theorien und Ideologien. – Reinbek bei Hamburg, 1977. – S. 561.
4. *Wiggershaus, Rolf*. Die Frankfurter Schule. Geschichte, Theoretische Entwicklung, Politische Bedeutung. – München, Wien, 1986. – S. 798.
5. *Baier, Lothar u.a.* Die Früchte der Revolte. Über die Veränderung der politischen Kultur durch die Studentenbewegung. – Berlin, 1988. – S.153
6. *Backes, Uwe ; Jesse, Eckhard*. Politischer Extremismus in der Bundesrepublik Deutschland, Band II: Analyse. – Köln, 1989. – S.384
7. *Vgl. : taz-Journal : 20 Jahre Deutscher Herbst, 1997.* – S. 6.
8. *Taz-Verlagsdarstellung.* – Berlin, 1999. – S. 3.

УДК 007 : 304 : 070.13(430)(09)

Альтернативная пресса Германии: истоки и факторы

Юлия Бондаренко, аспирант

Рассматриваются исторические события, которые привели к обострению политического климата в Германии, что способствовало возникновению качественно нового сегмента современных

СМИ - альтернативной прессы. Подчеркивается, что появление вышеупомянутого вида СМИ в Германии связано с активизацией студенческих движений. Именно они пропагандировали полную свободу мнений и освобождение от социальных ограничений, искали альтернативу медиа-системе того времени. Установлено, что альтернативная пресса постепенно, с изменением редакционной политики, превратилась из радикальной – изданий протеста «левых» - на традиционную ежедневную, которая является популярной и сегодня.

Ключевые слова: альтернативная пресса, контробщественность, редакционная политика, студенческое движение.

Alternative newspapers of Germany: origins and factors

Bondarenko Julia, PhD student,

Sumy State University, 2, Rymkogo-Korsakova st, Sumy, 40007, Ukraine, e mail: pretty82@yahoo.com

In this article the historical events are considered, that led to the aggravation of the political climate in Germany, which contributed to a qualitatively new segment of modern media - the alternative media. It is noted that the occurrence of this kind of mass media in Germany is associated with activation of student movements. They advocated complete freedom of thought and liberation from social constraints and searched for an alternative to the media system of that time. It was found out that gradually the alternative newspapers, with the change of editorial policy, has turned out from the radical press – the press of protest of the «Left party» – into the traditional daily newspaper that is popular till nowadays.

Key words: alternative press, counter-community, editorial policy, student movement.

1. Вайхлер Курт. Ді Андерен медіен : Теорі унд Праксин альтернатівер коммунікацйон. – Берлін, 1987. – С. 601
2. Флігер Вольфганг. Ді Тац. Фом альтернатівблатт цур лінкен тагесцайтунг. – Мюнхен, 1992. – С. 338
3. Норман Франц (Хрсг.) Хандбух політішер теоріею унд ідеологіен. – Райнбег бай Гамбург, 1997. – С. 561
4. Віггерсхауз Рольф. Ді Фракфуртер шуле. Гешіхте, Теоретіше Ентвіклунг, Політіше Бедойтунг. – Мюнхен, Відень, 1986. – С. 798.
5. Байєр Лотар у.а. Ді Фрюхте дер Револьте. Убер ді Ферендерунг дер політішен Культур дурх дер Штудентенбевергунг. – Берлін, 1988. – С. 153.
6. Бакес Уве; Ессе Екхард. Політішер Екстремізмус ін дер Бундесрепублік Дойчланд, Банд II: Аналюзе. – Кельн, 1989. – С. 384.
7. Фгл.: тац-журнал: 20 Яре Дойчер Хербст, 1997. – С. 6.
8. Тац-ферлагсдарштелюнг. – Берлін, 1999. – С. 3.

УДК 007 : 304 : 001

НОСІЇ ЛІБЕРАЛЬНОГО КОНТЕНТУ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ДЕМОКРАТИЧНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

МІТЧУК Ольга,

канд. філол. наук, доц.,

Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, вул. С. Дем'янчука, 4, Рівне, 33027, Україна, e-mail: mitchukoa@ukr.net

У статті проаналізовано ключові особливості соціальних комунікацій як суспільно-історичного явища, які, на наше глибоке переконання, дають можливість зрозуміти, що сам феномен соціальних комунікацій творять людські особистості, вписані у контекст певної спільноти, певної історичної епохи, певного суспільного процесу. При цьому закріплення одного варіанту певного

© Мітчук О., 2015